

בירור

דעת התורה

בענין

האם אפשר לרמות רבנים והמסתעף

חובה

לכל

בן

תורה

הבהרה

הדברים המובאים כאן פשוטים וברורים ולא באנו לחדש דבר.
רק החושך שכיסה ארץ וענן וערפל על כל יושבי תבל הצריכנו לליקוט זה

הזכויות אינם שמורות

ירושת"ו מרחשון התשפ"א

לְעֵילוּי נִשְׁמָת

הרב אברהם אביכזיר בן פריחה, ראב"ד מצרים וירושת"ו

מרן הגאון רבי יהודה צדקא בן שמחה

מרן הגאון רבי עובדיה יוסף בן גורג'יה

מרן הגאון רבי אליעזר מנחם מן שך בן רבי ישראל

מרן הגאון רבי יוסף שלום אלישיב בן רבי אברהם

מרן הגאון רבי שמשון דוד פינקוס בן רבי אברהם חיים

ואמו"ר אליהו דוד בן חיה ראכיל

זכר צדיקים לברכה

בענין: האם יש מציאות לרמות רבנים וגדולי תורה,

שאלה.

האם זה נכון מה שיש אומרים שאי אפשר לרמות רבנים, או לכל הפחות שאי אפשר לרמות את הרבנים הגדולים, כגון מי שבקי עצום בתורה, או אם הוא בעל רוח הקודש וכדו'? והאם יש עליהם איזו שמירה מיוחדת שלא יבואו לידי תקלה? ואיך על הציבור לנהוג בענין זה?

תשובה.

ראשית חובה להקדים ולהבהיר, כי חובה גמורה היא לשמוע בקול רבו בכל מה ששאלו והורהו, וכן לציית לפסק בי"ד שבא להתדיין בפניהם, בין לדין בין לפשרה וכו', וזה פשוט.

וכן מצוה לשמוע ולעשות כהוראת חכמי הדור, והוא מושכל ראשון.

ואמנם לא נאמרה מצוה זו בפירוש בתורה לגבי חכמי הדור או רבו וכדו', אך אמרו חז"ל (אבות א' ט"ז) רבן גמליאל אומר עשה לך רב והסתלק מן הספק, ופירשוהו המפרשים לענין הוראת איסור והיתר,

וכן אמרו רז"ל (חולין מ"ד: ועוד) חכם שטימא אין חבירו רשאי לטהר, חכם שאמר אין חבירו רשאי להתיר,

ובע"ז (ז.) ת"ר הנשאל לחכם וטימא לא ישאל לחכם ויטהר וכו', ופשוט הוא שבכלל דבריהם שהשואל חייב לשמוע לחכם הראשון, ולעשות כהוראתו.

והרב בעל החינוך כלל מצוה זו במצות ועשית ככל אשר יורוך, ואע"פ שאינו ממש בגדר אותה מצוה, וז"ל בסו"ד במצוה תצ"ה, ובכלל המצוה ג"כ לשמוע ולעשות בכל זמן כמצות השופט כלומר החכם הגדול אשר יהיה בימים ההם וכו' עכ"ל. והדברים פשוטים.

אך מכיון שבדור האחרון נתמשטשו הגבולות, וחדשים לבקרים נשמעים הוראות בשם החכמים, אך בלי נשמע קולם, וניכרים דברי אמת שהוראות רבות לא יצאו מפיהם עצמם, או שיצאו מתחת ידם בלא ידיעה מספקת בפרטים חשובים ויסודיים, ולפעמים ניכר שהעלימו מהם פרטים ידועים במתכוין, כדי להוציא מפיהם או מפי כתבם הוראה נוטה לצד מסוים, ואף רבתה המכשלה לעיתים גם בהוראה המנגדת לטובתו של צד מסוים, בלי שיידעום שיש עוד צד מנגד, ובעקבות כך גם בלי ששמעו החכמים את טענותיו, וחבין לו שלא בפניו, בממונו או בכבודו, בלי שידעו החכמים, והי"ב,

ויש הטוענים כי א"א שהגדולים יטעו, או שיוכל מישהו להטעותם או לרמותם. ורכים שואלים הילכו בו, היתכן?

ובאמת, לא נצרכה לכל זה, כי הדבר פשוט וברור, ואינו צריך ביאור, אך מחמת תוקף הבלבול השורר, וקושי הגלות שתישטש כל התחומים וההשקפות הבריאות, נשתדל לברר ולהוכיח ממקורות מים חיים, תורתנו הקדושה שבכתב ובעל פה.

א.

הנחש רימה לאדם הראשון וחוה

מצינו בתחילת תוה"ק שרימה הנחש לאשה וע"י כן גם לאדם הראשון, יציר כפיו של הקב"ה, כשהשיאם לאכול מעץ הדעת ולא ימותו, היפך ציוויו של הקב"ה שאמר לאדם הראשון (בראשית ב' י"ז) "ומעץ הדעת טוב ורע לא תאכל ממנו כי ביום אכלך ממנו מות תמות", ונתפתו האדם וחוה לדברי הנחש נגד ציווי הקב"ה, ואכלו, ונגזר עליהם מיתה.

ומי לנו גדול מהם יצירי כפיו יתברך, וקיבלו הציווי ממנו יתברך – לא ע"י שליח, ונתפתו ע"י הנחש.

ב.

עשיו רימה ליצחק אבינו ע"ה

עוד מצינו רמאות מוזכרת בתורה כלפי אדם גדול, והוא מה שרימה עשיו הרשע את יצחק אע"ה, כמ"ש בתורה (בראשית כ"ה כ"ח) "ויאהב יצחק את עשיו כי ציד בפיו", ופירש"י ז"ל, בפיו – כתרנומו, בפיו של יצחק.

ומדרשו בפיו של עשיו שהיה צד אותו ומרמהו בדבריו ע"כ.

ובין למה שתירגם אונקלוס "ורחם יצחק ית עשיו ארי מצידיה הוה אכיל", דהיינו יצחק אע"ה שהיה עולה תמימה קודש קודשים, אהב את עשיו משום שהיה אוכל ממה שצד לו, ובין לפירוש המדרש, שהיה צד אותו ומרמהו בדבריו, וידועים דברי המדרש שהיה שואלו האיך מעשרין את המלח וכו', פשט הפסוק כי ציד בפיו, הוא שהיה מרמהו, ומשיג את אהבתו אליו בשקר,

רואים בעליל, שיש אפשרות לרמות אדם גדול, יהיה איזה גדול שיהיה, ואף לשחדו בדברים.

ואומנם פירשו המפרשים ז"ל עוד פירושים בזה, אך לא שללו את פירוש התרגום ח"ו,

ולא את פירוש המדרש, ואין מקרא יוצא מידי פשוטו.

ג.

לבן הארמי רימה ליעקב אבינו ע"ה

עוד מצינו, מה שרימה לבן הארמי ליעקב אבינו ע"ה, כשהסכימו בצורה הכי מפורשת, שיתן לו לבן את רחל בתו הקטנה, בסוף שבע שנים של עבודה, כמ"ש הפסוק (בראשית כ"ט י"ח) אעבדך שבע שנים ברחל בתך הקטנה, וסוף דבר רימהו ונתן לו את לאה, ואבינו יעקב ע"ה זועק (שם כ"ה) ולמה רימיתני.

הנה מפורש יוצא מפי יעקב אע"ה, שלבן הרשע רימה אותו.

והגם שאין לנו כל השגה בגדולת יעקב אע"ה, ואף במילי דעלמא, וכבר אמר לרחל אע"ה, אם רמאי הוא, אחיו אני ברמאות, ובכ"ז לא הועיל לו.

ד.

יעקב אבינו ע"ה לא ידע מגניבת התרפים

וכן כשלקחה רחל אע"ה את התרפים, אמר יעקב אע"ה ללבן, "עם אשר תמצא את אלהיך לא יחיה" ופירש"י ז"ל על אתר, ומאותה קללה מתה רחל בדרך, והתורה אומרת, (שם ל"א ל"ב) "ולא ידע יעקב כי רחל גנבתם".

וא"צ להאריך בזה,

ה.

איסור שוחד

וציותנו התורה, (שמות כ"ג) ושוחד לא תיקח כי השוחד יעור פקחים ויסלף דברי צדיקים, ופירש"י ז"ל, יעור פקחים – ואפילו חכם בתורה ונוטל שוחד, סוף שתיטרף דעתו עליו וכו' ע"כ, (כתובות ק"ה). ומכילתא.

הרי שציותה התורה איסור נטילת שוחד אף לחכם בתורה, ולא רק לאיש מן השוק, ומשום

שהשוחד בכוחו להטות דעתו של דייקן, גם כשאינו רוצה לסטות מדרך האמת.

ובכתובות (שם), ת"ר כי השוחד יעור עיני חכמים, ק"ו לטיפשים, ויסלף דברי צדיקים, ק"ו לרשעים. ומקשה הגמ' מידי טיפשים ורשעים בני דינא נינהו? ומתרצת, אלא הכי קאמר וכו', אפי' צדיק גמור ולוקח שוחד, אינו נפטר מן העולם בלי טרוף הדעת, ופירש"י ז"ל ק"ו שייסמא את עיניו כשיהא טיפש בסופו וישב לדון ע"כ, והדברים מבהילים.

ושם בגמ' (ק"ה:) אמר רבא מאי טעמא דשוחדא, כיוון דקביל ליה שוחדא מיניה, איקרבא ליה דעתיה לגביה והוי כגופיה, ואין אדם רואה חובה לעצמו. מאי שוחד, שהוא חד. ע"כ. הרי שלא חילקה תורה בין גדול לקטן חשוב או פשוט, יהיה מי שהיה, דעתו תיטה מדרך האמת בכח השוחד.

וכמה מצוות נצטוינו להזהר בדין, שלא לנטות מדרך האמת, ולדון דין אמת לאמיתו, עד שדקדקו בדברים שנראים לכאוף קלים ביותר, כגון אותו שנתן ידו לשמואל כשעבר בגשר, וכגון אותו שהפריח יונה מעל אמימר, ואותו שכיסה הרוק שהיה זרוק לפני מר עוקבא, וכן כמה וכמה ענינים שהפליאו רבותינו ז"ל לחדד הדבר, ואמרו בכגון דא פסילנא לך לדינא, אע"פ שלא נתן שום דבר מידו לידו. עיי"ש בגמ' באורך.

הרי שאין איזה גדול שהוא, שיהיה מוכבטח שלא תיטה דעתו מדרך הישר והאמת, ע"י השפעה זרה כל שהיא.

ו.

המרגלים

וכן מצוינו במרגלים ששלח משה לתור את הארץ, שהיו ראשי המטות, י"ב איש נבחרים מכל ישראל, "כולם אנשים", ודרשו חז"ל באותה שעה כשרים היו, וטעו והטעו רבים וגדולים בישראל, ואף שפירשו המפרשים ז"ל דרכים שונות בכונת המרגלים, אך לכ"ע אין

ספק שטעו בדרכם, ועברו על רצון ה' יתברך, והטעו את ישראל נגד רצונו יתברך, בהוציאם את דיבת הארץ רעה, ואף הגיעו לכפור בעיקר רח"ל, כפי שדרשו חז"ל ע"פ "כי חזק הוא ממנו" (במדבר י"ג ל"א), כביכול כלפי מעלה אמרו ע"ש.

וסופם שמתו במיתה משונה ב"מ, ובעבורם נגזרה גזירת מתי מדבר, ולא זכו ליכנס לארץ כל אותו דור דעה, ונקבעה בכיה לדורות בחורבן ב' מקדשות (תענית כ"ט), וכמה צרות רבות ורעות.

הרי י"ב איש נבחרו ישראל טעו והטעו כמעט לכל ישראל, והדברים מבהילים.

ז.

קורה ועדתו

ומצינו במחלוקת קורה, שקורה כידוע, בודאי היה גדול ועצום בתורה, וצופה בנבואה או ברוח"ק, כמ"ש רש"י (במדבר ט"ז ז') ע"פ "רב לכם בני לוי" שעינו הטעתו, ראה שלשלת גדולה יוצאה ממנו, שמואל ששקול כנגד משה ואהרן, אמר בשבילו אני נמלט, וכ"ד משמרות עומדות לבני בניו כולם מתנבאים ברוח הקודש וכו', ולא ראה יפה, לפי שבניו עשו תשובה וכו' ע"כ. והוא במד' תנחומא עיי"ש באורך.

וכן ר"נ ראשי סנהדראות שכינס קורה, בודאי לא היו פשוטי העם, אלא היו "נשיאי עדה", "קריאי מועד", "אנשי שם", שהם אותם אנשי חיל שרי אלפים ושרי מאות וכו' שבחר משה רבנו ע"ה מכל ישראל, ובכ"ז משך אותם קורה בדברים בטלים ומבוטלים, וטעה הוא והטעה אותם עמו, ועשה קרחה בישראל, ואבדו מן העוה"ז ומן העוה"ב, כמ"ש הגמ' בסנהדרין (קט"ו:) ע"ש. הרי שגדול בתורה טעה וגם הטעה גדולים ורבים עמו.

ח.

עדים זוממים

עוד ציונתנו התורה פרשת עדים זוממין, (דברים י"ט) כי יקום עד חמס באיש לענות בו

סרה וגו', ודרשו השופטים היטב והנה עד שקר העד, שקר ענה באחיו, ועשיתם לו כאשר זמם לעשות לאחיו וגו',

ואמרו רבותינו ז"ל, אין העדים זוממין נהרגין עד שיגמר הדין, ופירש"י ז"ל, עד שיגמר הדין – אלא אם כן נגמר תחילה הדין של הנידון ליהרג, ואח"כ הוזמו, ע"כ.

ובחולין (י"א) דרשו ע"פ ועשיתם לו כאשר זמם, בריבי אומר, לא הרגו, נהרגין, הרגו, אין נהרגין, ופירש"י ז"ל הטעם, דכתיב כאשר זמם, ולא כאשר עשה.

א"כ, דין עדים זוממין הוא, שבאו שני עדי שקר, והצליחו לרמות כ"ג דיינים של בי"ד של דיני נפשות, וזאת, אחר שחקרום ובדקום כהלכה, ב' חקירות וז' בדיקות, ובודאי עוד הרבו בבדיקות וחקירות כמ"ש (סנהדרין מ') כל המרבה בבדיקות הרי זה משובח, ובכ"ז לא הצליחו הבי"ד להכחישם ולבטל עדותם.

ועוד הלינו את הדין לילה אחד, כדי להפך בזכותו, וממעטין במאכל וכו', ונושאים ונותנים כל הלילה וכו', וכמה וכמה דברים שהחמירו בהם חז"ל בדיני נפשות, וכל זה לא הועיל, והצליחו עדי השקר לרמות את הבי"ד, ולהוציא מתחת ידם פסק דין מרומה, ולגמור דינו של הנידון להריגה.

ויתירה מזו, אמרו רז"ל (מכות ה') באו אחרים והזימום, באו אחרים והזימום, אפילו מאה, כולם יהרגו, ע"כ.

הרי שם"ל לחז"ל היכי תימצי שמאה עדים באו ברמאותם, והיפכו דעת כל הבי"ד, מחובה לזכות, ומזכות לחובה, וחוזר חלילה, והכל בשקר, והצליחו להוציא מהבי"ד פסק דין מרומה, פעם אחר פעם, אפילו בדיני נפשות החמורים כנ"ל. ומה נענה אבתרייהו.

ט.

יהושע בן נון

ומי לנו גדול מיהושע בן נון ע"ה, שרימו הגבעונים אותו ואת נשיאי העדה, כמ"ש

(יהושע ט') "ויושבי גבעון שמעו וגו' ויעשו גם הם בעורמה וילכו ויצטיירו וגו', ויאמרו אליו מארץ רחוקה מאד באו עבדיך וגו', זה לחמנו וגו' ועתה הנה יבש וגו', ויקחו האנשים מצידם ואת פי ה' לא שאלו, ויעש להם יהושע שלום ויכרות להם ברית לחיותם, וישבעו להם נשיאי העדה", ופירש"י ז"ל ויקחו האנשים מצידם – קיבלו דבריהם שצדום בפיהם ע"כ. וזה היה כי לא שאלו את פי ה'.

הרי שרימו נכרים שפלים בסיפורי בדים, את יהושע בן נון ואת כל נשיאי העדה.

י.

אבשלום רימה לדוד המלך ע"ה

וכן מצינו (שמואל ב' י"ג) בדוד המלך, שרימהו אבשלום בנו פעם אחר פעם, ראשונה, כשהלך לגזוז את שערו, ובכונתו היה להרוג את אמנון, ובערמה ביקש מדוד המלך ע"ה שילך אתו לגזוז, ביודעו שיסרב, ותמורת כן, ישלח אתו את אמנון ויהרגהו, אך גם לזה סירב המלך בתחילה, אבל הפציר בו ולבסוף שלח את אמנון, וכל זה בתחבולותו של אבשלום כדי להרוג את אמנון, וכן עשה, שציוה אבשלום לנעריו להורגו כטוב לבו ביין, והרגוהו. הרי פעם אחת שרימה אבשלום לדוד המלך ע"ה, בתחבולתו לקחת את אמנון להורגו.

יא.

אבשלום רימה לדוד המלך ע"ה ולבי"ד ולישראל ע"י התימנה

ועוד פעם שניה, הגדיל לעשות, לקחת לעצמו המלוכה בחיי דוד אביו, כמ"ש (שמואל ב' ט"ו) ויהי מקץ ארבעים שנה ויאמר אבשלום אל המלך אלכה נא ואשלם את נדרי וגו' בחברון, ויאמר לו המלך לך בשלום, וזאת, אחר שגנב לב אנשי ישראל, כשעמד בדרך שער המלך, והסית את כל איש אשר לו ריב ובא אל המלך למשפט, ואבשלום היה מצדיקם כדי לגנוב את

ליבם אחריו, כמבואר בנביא (שם), וממשיך הנביא ואומר וישלח אבשלום מרגלים וגו', ואת אבשלום הלכו מאתיים איש מירושלים, קרואים והולכים לתומם ולא ידעו כל דבר ע"כ. ופרשו רז"ל בירושלמי (סוטה ז:): ששאלו דוד לאבשלום ומה אתה רוצה, (דהיינו כשאמר לו אלכה נא ואשלם את נדרי), א"ל אבשלום, שיכתוב לו כתב אחד, שילכו עמו שני אנשים מישראל, שאלו דוד, למי אתה רוצה ואכתוב לך, א"ל אבשלום כתוב לי סתם, (דהיינו בלי לנקוב בשמות), ולמי שארצה אקה, וכתב לו דוד סתם, הלך אבשלום עם זה הכתב, וקיבץ שנים שנים ע"י הכתב הסתום, באופן שלא ידעו אלו מאלו, עד שקיבץ מאתים איש, וזהו שאמר הכתוב הולכים לתומם.

ועוד שם בגמ', אמר רב הונא בשם רבי אחא וכולן ראשי סנהדראות היו, ע"כ.

וכן דרשו רבותינו בגמ' דידן (סוטה ט.) עה"פ ויגנוב אבשלום את לב אנשי ישראל, שגנוב ג' גניבות (וי"ג ג' לבבות) לב אביו, ולב בי"ד, ולב ישראל ע"כ.

ומי הוא זה יראה דברים אלו ולא יתחלחל, עד כמה כוחה של רמאות, שעלה בידו של אבשלום לרמות את אביו דוד הע"ה. ואת מאתים ראשי סנהדראות, ואת ישראל, בכח כתב סתום אחד, שהוציא במרמה מתחת ידו של דוד המלך ע"ה, שילכו עמו רק שני אנשים, כראוי וכיאות לבן המלך, ועשה כל מה שעשה בתחבולתו, ולא עמד איזה גדול אחד מכל ראשי הסנהדראות על רמאותו ותחבולתו, שבכתב שלקח מאביו עבור שני אנשים, רימה וקיבץ מאתים איש.

ועוד, שבכל זה קם כדי למרוד באביו, ומי יאמר כהיום הזה שאחסור דרא, שאי אפשר לרמות את הגדולים, אם בכתב ואם בע"פ.

י"ב.

נתן הנביא ודוד הע"ה

וכן מצינו (מלכים א' א') גבי אדוניה בן חגית שהיה מתנשא לאמר אני אמלך, ויעש לו וגו',

ובא נתן הנביא ואמר לבת שבע כי מלך אדוניהו בן חגית ואדוניהו דוד לא ידע, ונתן לה עצה שתבוא אל דוד ותקבול לפניו על כך, וכתוך כך הוא יבוא אחריה וימלא את דבריה, וכך יתקבלו הדברים אצל דוד מיד ובנקל, וכן עשתה, (ועי' במפרשים מה שדקדקו בדברי בת שבע לדוד).

ואע"פ שבענין זה היה הכל על צד החיוב, ולש"ש והצלת ישראל, אבל אין סתירה בזה שדוד הע"ה ודאי לא ידע כי הכל נעשה בעצתו של נתן הנביא, סדר הדברים של בת שבע, ובואו של נתן הנביא בתוך דבריה כאילו במקרה, ובדיוק מילא את דבריה. וע"י עיצה זו שעשו הצליחו לאלתר לקבל השבועה מדוד שהמלכות תעבור מיד לשלמה בנה, ועוד בחיי דוד משחוחו והמליכותו,

י"ג.

ירבעם רימה לאחיה השילוני וחצי מישראל

ע"י חתימות

וכן מצינו עוד רמאות ע"י כתב, אצל ירבעם בן נבט, שהיו כל ת"ח דומים לפניו כעשבי השדה, ולא היה בתורתו שום דופי, (סנהדרין ק"א: וק"ב.) וגסות הרוח שהיתה בו טרדתו מן העולם, וחטא והחטיא את ישראל, ע"י שרימה נביאים וצדיקים גדולים (כלשון הגמ'), שהחתים אותם ברמאות, עד ששוב לא יכלו לחזור בהם (רש"י), כמ"ש הנביא (מלכים א' י"ב) ויועץ המלך ויעש שני עגלי זהב, ודרשו בגמ' (שם) מאי ויועץ, אמר רבי יהודה שהושיב רשע אצל צדיק, אמר להו חתמיתו על כל דעבידנא? אמרו ליה הין, אמר להו וכו' אמרו ליה הין, כל דאמינא עבדית? אמרו ליה הין, אפילו למפלח לעבודה זרה? אמר ליה צדיק, חם ושלום, אמר ליה רשע לצדיק, סלקא דעתך, גברא רבא כירבעם פלח לעבודת כוכבים? אלא למינסינהו הוא דקא בעי, אי קבליתו למימריה, ופרש"י לנסות אם דעתנו שלם עמו וכו', וכך היה מטעה הרשע לצדיק, עד שהיו כולם חותמים שהן היו רוצים, ושוב לא היו יכולים לחזור בהן, ע"כ.

וממשיכה הגמ', ואף אחיה השילוני טעה וחתם. דהא יהוא, צדיקא רבה הוה וכו', מאי גרמא ליה? אמר אבוי ברית כרותה לשפתיים וכו' רבא אמר חותמו של אחיה השילוני ראה, וטעה, ע"כ.

הא קמן, דברים מזעזעים, שבודאי נכתבו לדורות, ללמדנו, שאפשר גם אפשר, לרמות גם נביא וגם צדיק גדול, כפי שמעידה הגמ' על יהוא, "צדיקא רבה", ראה וטעה. ויתירה מזו, שגם לאחר שמגלה הצדיק שרימו אותו, וחתם בטעות, אפשר להיות שלא יוכל לחזור בו, ולתקן המעוות שנעשה בחתימתו, כמ"ש רש"י שם וז"ל, ושוב לא היו יכולים לחזור בהן. ועי"ז טעו ישראל ועבדו ע"ז, ועוד כמה רעות רבות שצמחו מחתימותיהם, ומחתימה שחתם אדם גדול כיון שראה שכבר חתם גדול אחר.

והדברים מבהילים עד היכן הגיעו, ומה עלתה לנו מאסיפת חתימות בלי שחקרו ובדקו, וכבר היו דברים מעולם.

ומי לנו היום, גדול מן הנביאים ומן הצדיקים הגדולים בדורות ההם, שלא יהיה אפשר להטעותו.

י"ד.

נביא שקר רימה לעדו הנביא ע"ה

עוד מצינו, גבי עדו הנביא ע"ה, (מלכים א י"ג) שכאשר בא בדבר ה' לנבואת על המזבח של ירבעם, שיזבחו עליו את כהני הבמות המקטירים עליו, ושלה ירבעם ידו עליו, "ותיבש ידו", (של ירבעם), וביקש ירבעם מעדו הנביא שיתפלל עליו ותשוב ידו, והתפלל עליו, ושבה ידו כבראשונה. ואח"כ ביקש ירבעם מעדו הנביא שיבא אתו לביתו לסעוד, ושיתן לו מתת, ואז גילה לו עדו הנביא, כי דבר ה' אליו, שלא יאכל ולא ישתה במקום הזה, וגם לא ישוב בדרך אשר הלך.

וראה זה פלא, נביא שקר אחד זקן יושב בבית אל, ובנו בא וסיפר לו את כל הדברים האלה, ושאל הנביא שקר, באיזה דרך הלך

איש האלוקים, והראו לו הדרך, ומיד ביקש לחבוש לו את החמור, והלך אחרי איש האלוקים, וימצאהו יושב תחת האלה, ויאמר אליו, האתה איש האלוקים וגו', ויאמר אני, ויאמר אליו לך אתי הביתה ואכל לחם, ויאמר לא אוכל לשוב אתך וגו', ולא אוכל לחם ולא אשתה אתך מים במקום הזה, כי דבר אלי בדבר ה', לא תאכל לחם ולא תשתה שם מים, ולא תשוב ללכת וגו'.

ויאמר לו, גם אני נביא כמוך, ומלאך דיבר אלי בדבר ה' לאמר השיבהו איתך אל ביתך ויאכל לחם וישת מים, כיחש לו. (דהיינו, נביא השקר כיחש לעדו הנביא), וישב אתו ויאכל לחם בביתו וישת מים וגו', ויהי דבר ה' אל הנביא אשר השיבו. (דהיינו אל נביא השקר), ויקרא אל איש האלקים אשר בא מיהודה לאמר, כה אמר ה' יען כי מרית פי ה' ולא שמרת וגו', ותשב ותאכל לחם ותשת מים וגו', לא תבוא נבלתך אל קבר אבותיך וגו', וילך וימצאהו אריה בדרך וימיתהו וגו', והאריה עומד אצל הנבלה, (דהיי' לשמרה להביאו לקבורה) ע"כ,

פירוש, אותו נביא שקר, אחר שהצליח לרמות את עידו הנביא, שיעבור על דבר ה' שקיבל בנבואה, ויבוא לביתו ויאכל וישתה, הפלא ופלא, זכה אותו נביא שקר לקבל נבואת אמת לשעה, כדי להודיע לנביא האמת את חטאו, ודרשו חז"ל, מכאן אמרו גדולה לגימה שמשרה שכינה על נביאי הבעל, (ועי' במפרשים).

והדברים נוראים ומבהילים, איך עידו הנביא, שאין לנו כלל השגה בו, ובגדולת אותם הדורות, וכ"ש במעלת הנביאים של אותם הדורות, אחר שקיבל נבואה מפי ה' יתברך, בא אליו נביא שקר, ומרמהו בנבואת שקר, להניאו היפך נבואה שקיבל הוא בעצמו מפי ה' יתברך, ומצליח להעבירו על דבר ה', באכילה, ובשתייה, ובשבו בדרך אשר אמר לו ה' לא תשוב, וגרם לו מיתה משונה, חיל

ורעדה יאחזנו, אנן יתמי דיתמי מה נענה אבתריה.

ט"ז.

ובאותו ענין, במשנה (סנהדרין פ"ט.) פרק אלו הן הנחנקין, אמרו, נביא השקר, והמתנבא מה שלא שמע ומה שלא נאמר לו, מיתתו בידי אדם, אבל הכובש נבואתו והמוותר על דברי נביא, ונביא שעבר על דברי עצמו, מיתתו בידי שמים, שנאמר אנכי אדרוש מעמו ע"כ.

ובגמ' (שם) מפרש מה הם, וז"ל, ונביא שעבר על דברי עצמו, כגון עדו הנביא, דכתיב כי כן צוה אותי, וכתיב ויאמר לו גם אני נביא כמוך, וכתיב וישב אתו, וכתיב וילך וימצאהו אריה, ע"כ. דהיינו, מעדו הנביא ע"ה לוקחת הגמ' כגון וכו', שנביא שעבר על דברי עצמו מיתתו בידי שמים.

ואלמלא מקרא כתוב, אין הפה יכול לאומרו, מי יכול לפצות פיו בנביא ה' לומר כל זה, ולנקוט בשמו ולפרש בו, נביא שעבר על דברי עצמו שמיתתו בידי שמים.

שזמו שמים על זאת. בודאי, אין זה, כי אם ללמד לשעה ולדורות, שאין לך אדם, יהי מי שיהיה, שאין אפשרות לרמותו, ה' ישמרנו.

ולאו כי רוכלא ניזיל ונמנה מכל התנ"ך, וניקה קצת מרבותינו שבתלמוד.

ט"ז.

בעל דין רימה לרבא ותקנה לכלל בתי הדין

ידוע לכל בר בי רב, מעשה דקניא דרבא, אמרו בגמ' (נדרים כ"ה.) דהוא גברא דהוה מסיק בחבריה זוזי, אתא לקמיה דרבא אמר ליה וכו' אמר ליה רבא אם כן זיל אשתבע ליה דפרעתיה, אזל ואייתי קניא, ויהיב זוזי בגויה וכו', אמר ליה למלוה נקוט האי קניא בידך, נסיב ספר תורה, ואשתבע דפרע כל מה דהוה ליה בידיה, ההוא מלוה רגז, ותברח לההוא קניא, ואשתפוך הנהו זוזי לארעא, ואשתכח דקושטא אשתבע. ומשום האי

מעשה, תקנו חכמים שכשהן משביעים אותו אומרים לו, הוי יודע, שלא על תנאי שבלבך אנחנו משביעים אותך, אלא על דעתנו ועל דעת בית דין, ובגמ' שבועות (כ"ט.) גרס על דעת המקום ועל דעת בי"ד, ע"כ.

הא חזינן, שאילו לא היינו משביעים על דעת בית דין, היה נשבע על תנאי שבלבו בשקר, ומרמה את הבי"ד, כפי שאותו נתבע נשבע בפני רבא, אלא ששם איסתייעא מלתא ונתגלתה מרמתו וקלונו.

ואם תאמר, אדרבה, ממעשה זה מוכח שא"א לרמות להבי"ד, דהנה השגיה עליהם הקב"ה, וגילגל שירגו התובע על הנתבע, כשלדעתו נשבע לשקר, וישבור את הקנה, ואישתפוך זוזי לארעא, ונתגלתה רמאותו לפני רבא.

זה אינו, חדא, דודאי אותו כופר שנשבע, אפי' שלדעתו ולתנאי שבלבו לא נשבע לשקר, אבל בודאי הוויא שבועתו לבטלה, דלא לזה תיקנו לו שבועה, על זוזים שבקנה שנתנם ביד התובע, דלאו להכי תיקנו שבועת היסת לכופר בכל, ולא להכי חייב המודה במקצת שבועה, והרי כבר נשבע לשקר או לבטלה לפני רבא, טרם נתגלתה רמאותו לפניו. וז"פ.

ותו, וגדולה מזו, דהלא משום מעשה זה תיקנו רבותינו שיהיו כל הנשבעין, נשבעין על דעת בית דין, כדי שלא יוכלו לרמות את הבי"ד בתנאי שבלבם. נמצא ברור, שרבותינו שתיקנו התקנה סוברים, שאפשר לרמות את הבי"ד בשבועה, אי לאו האי תקנתא, ולא סמכו שישגיהו עליהם משמים, דאי סמכינן אהכי, לא היו מתקנים שישבע על דעת בי"ד, אלא, שבמעשה דקניא דרבא, נתגלגלה הסיבה לתקן תקנה זו, כדי שלא יכלו שוב לרמות הבי"ד באופן זה. הא בכל שאר עניינים, שאין בהם שבועה, ואין שם מה שיאלץ לומר את האמת ע"ד הבי"ד או החכם, ודאי שיכול הרמאי לרמות להם, וז"פ.

ותו, אי לרבא עביד קוב"ה ניסא, לכולהו מי עביד? והלא דוקא מאותו מעשה דרבא, תיקנו

חכמים לכולי עלמא, כבר מאותו הדור, שכל הנשבעים יהיו נשבעים ע"ד בי"ד, א"כ לא סמכו אניסא לשום בי"ד, ואפי' לראשונים כמלאכים, ומה נעני אנן יתמי דיתמי אבתרייהו,

י"ז.

בר הדיא רימח לרבא פעם אחר פעם

ובברכות (נ"ו.) במעשה דבר הדיא דמפשר חלמי, ולאביי דיהיב לי זוזא פתר טוב, ולרבא דלא יהיב ליה פתר ברע. וכמה וכמה צרות רבות ורעות גרם לו בפיתרוניו הרעים, עד שרבא גילה בספרו של בר הדיא, כשנפל מידו, שהכל הולך אחר הפה, והוא הוא גרמא בנזיקין לכל מאי דעדו עליה, ורבא כגדלותו מחל לו על הכל, חוץ מפטירת אשתו שהיתה בת רב חסדא, שלא מחל לו על כך, וקיללו שימסר ביד המלכות וכו', ונתגלגל הדבר שנמסר בידם, והרגוהו במיתה משונה ב"מ, ואיך עשה כל הרעות האלו לרבא הקדוש, בעבור זוז, ובלי הגיד לו, שהכל הלך אחר הפה, והעלים זאת מרבא, עד שנפל ספרו מידו, וגילה רבא שהוא הגורם לכל הרעות, ואפי' אי לא מיקרי רמאות, אבל בודאי גנב את דעתו של רבא כמה וכמה.

י"ח.

רב אדא בר אהבה

עוד מצינו, גבי רב אדא בר אהבה, שהיה מגדולי תלמידים של רב ושמואל, ונולד ביום שמת בו רבי יהודה הנשיא, והוא מאותם שדרשו עליהם, זרח השמש ובא השמש (עיין רש"י קדושין ע"ב:), ויש אומרים שחי עד דורות האחרונים של האמוראים, וזהו ששאלוהו כמה הארכת ימים וכו' (תענית כ:), והיה ידוע כגודל חסידותו בדורו, והגמ' (שם) מספרת שרב הונא היה לו יין בבית רעוע, והיה סכנה ליכנס שם, ורצה רב הונא לפנות החביות משם, לקח את רב אדא בר אהבה אתו, כדי שזכותו תגן, ועסק אתו בסוגיא, ומשך אותו, עד שפינה את כל החביות מאותו

בית, כשסיים לפנות הכל ויצאו משם, נפל הבית, והרגיש בזה רב אדא שעשה זאת רב הונא כדי לסמוך על זכותו, והקפיד, משום שאמר רבי ינאי לעולם אל יעמוד אדם במקום סכנה וכו', וא"ת עושין לו נס, מנכין לו מזכותיו, ע"כ.

ואיך לא הרגיש, ולא ידע בזה רב אדא, בזמן שהכניס אותו רב הונא לאותו בית, ולא ידע כוונתו של רב הונא שנשען על זכותו, ורק אחרי שנפל הבית הרגיש והקפיד?

י"ט.

ועוד באותו קדוש רב אדא בר אהבה, אומרת הגמ' (ברכות כ.) שקרע בגד אדום מאותה אשה בשוק, כי חשב שהיא בת ישראל, ואין דרך בנות ישראל להתכסות בכגד אדום (עי' ערוך שם), ואח"כ נתברר שהיא כותית, ונתחייב לשלם לה ד' מאות זוז, ושוב, איך לא ידע מתחילה שהיא כותית, טרם עשה מה שעשה, ולא היה מתחייב ד' מאות זוז לשוא?

ובאמת, היה די בכל אלו, להבין נכוחה שאין שום אדם שא"א לרמות אותו, יהיה איזה גדול שהוא, ואפי' בדורות הראשונים, וק"ו ב"ב של ק"ו בדורנו אנו, יתמי דיתמי, מי לנו גדול, שתהא מותנו כאצבע קמנה שלהם.

כ'.

כל איש ישראל ניצול ממיתה ל"ע כיון שאפשר לרמאותו

אך אדברה נא אך הפעם, בראיה אלימתא גבי כולי עלמא, והוא ממ"ש בכתובות (ס"ז:), דרבי חנינא הוה רגיל לשדורי לההוא עניא, ד' זוזי כל מעלי שבתא, יומא חד שדרינהו ביד אשתו, ושמעה שאומרים לו לאותו עני, במה אתה סועד היום בכלי כסף או בכלי זהב? ומאותו יום, כיון שנודע לו שהוא עשיר ומפנק עצמו בדברים שאין בהן צורך (עיי"ש בתום), לא שלח לו עוד, ואמר היינו דאמר רבי אלעזר בואו ונחזיק טובה לרמאים, שאלמלא הן היינו חוטאים בכל יום.

לשמאלו, ולכן ניצול. (ואדרבה, גם הוא רמאי, אם אומר שא"א לרמותו).

ואם רבי חנינא, ורבי יוחנן, וריש לקיש, ורבי אלעזר, סברו שעליהם להחזיק טובה לרמאים כי יכולים הם לרמותם, מה יאמרו אחריהם אזובי הקיר.

ובאמת, כמה הלכתא גברותא, נידונו באורך בש"ס, ונפסקו להלכה בראשונים ובשו"ע גבי בי"ד שטעו בדין וכדו', אטו לקטילי קני באגמא נאמרו כולם?

כ"א.

דברי רבנו הבן איש חי בזה

והנה הראני חד ת"ח עצו"ר שליט"א שהגאון בעל הבן איש חי בסה"ק רב פעלים בסוד ישרים ח"ד סי' ב' כתב בפשיטות גמורה ככל הנ"ל, והוא, בענין שאלה שהובאה באבקת רוכל למרן הב"י, ששאל אותו איזה תלמיד שאלה בשם רבנו האריז"ל, ובאמת לא יצאה שאלה זו מפי רבנו האריז"ל ובין הדברים נשאל הרב ז"ל גם איך מרן הב"י אשר רוח"ק הופיע עליו לא הרגיש בזה, וזה נגיעת כבוד באור ישראל וגאון שתלמיד אחד יוליך אותו שולל? (כלשונו).

והשיב הרב ז"ל בפשיטות גמורה וז"ל. הנה טענה זו לא ניתנה להאמר, כי אפילו בתנאים ואמוראים נמצא שהיו מטעים אותם, ולא מקשינן היאך יכלו להטעות אותם, ולא הרגישו ברוח"ק השורה בתוכם, ומי לנו גדול מן בבא בן בוטא ראש הסנהדרין שהיה חסיד גדול ונורא מאד, שהתנכר הורדום לפניו, ולא הכיר בו ע"י רוח"ק שהוא הורדום המדבר עמו ולא אחר, וכזאת וכזאת יש הרבה וכו', ודי בזה שאין צורך להרחיב הדיבור יותר עכ"ל הק'.

ואחר דבריו הקדושים דומה כי אך למותר לבוא אחר המלך ולגבב עוד ראיות.

וכעין זה אמרו במדרש (ויקרא רבה ל"ד י', וברות רבה ה' ט') בשינוי קצת, רבי אבהו בשם רבי אלעזר אמר, צריכים אנו להחזיק טובה לרמאים שבהן, שאילולא הרמאים שבהם, כיון שאחד תובע צדקה מאדם, והוא מחזירו ריקם, מיד נענש למיתה (ב"מ), שנאמר וקרא עליך אל ה' וכו' ע"כ. דהיינו ע"י שישנם רמאים בעולם, שעושים עצמם עניים, ואין איתנו יודע עד מה, מיהו עני ומיהו עשיר, מכוח חסרון ידיעה זו, יכול אדם לסרב לתובע צדקה, ע"י שחושדהו שהוא רמאי, ולא לתת לו, וניצול מן המיתה, הא לאו הכי שלא היו רמאים, או לא היו יכולין לרמות לכל אדם, זה שלא היו יכולין לרמותו, לא היה לו רשות לסרב לשום תובע צדקה, דאם יסרב, והוא עני באמת, כיון שסירב לו, מיד מת, ומי עומד בזה.

וכן מספר המדרש, על רבי יוחנן וריש לקיש שפגש בהם חד מסכן, ותבעם לצדקה, ואמרו לו עד שיכנסו ויצאו מבית המרחץ, (כי לא היה בידם לתת לו מיד, יפ"ת שם), וכשיצאו מצאוהו מת, אמרו, כיון שלא זכו לטפל בו בחייו, יטפלו בו במותו לקוברו, וכשטיפלו בו לקוברו, מצאוהו שהוא נושא בצוארו כים עם ו' מאות דינרים, אמרו, ברוך שבחר בחכמים ובדבריהם וכו', צריכין אנו להחזיק טובה לרמאים וכו' עי"ש.

א"כ נמצא, כי כל ישראל ניצולין מן המיתה, בזמן שלא נותנים צדקה למבקש, רק בכח הטענה, שאפשר לרמותם, מגדולם ועד קטנם, דאם המצא ימצא מי שערב לבו לומר, שאין יכולים לרמות אותם, הרי זה, אם יסרב למי שתובעו צדקה, סירוב כלשהו, ואף לזמן מה, הרי זה מיד מת, כמ"ש רבי אבהו בשם רבי אלעזר, ואם לא מת מיד, אות וסימן הוא, שבאמת אפשר לרמותו, ומכיון שאינו יודע בין עני לרמאי, חס עליה רחמנא, דאע"פ שתבעו עני אמיתי, האריך לו אפו, ולא מת, כי לפניו נגלו כל תעלומות, ויודע הוא יתברך, שכן אפשר לרמותו, ואינו יודע בין ימינו

כ"ב.

מעולם לא אמר גדול מישראל שא"א לרמאותו

ואמנם, לא שמענו ולא ראינו איזה גדול שהוא, שאמר שא"א לרמות אותו, או את אחרים גדולים או קטנים, צורבים או באים בימים. ולא עלתה על דעת בר דעת לחשוב כן, ולא הי' צריך לכל זה, אך מאחר שדעה נפסדת זו, הומצאה כנראה, דוקא ע"י אותם שמרמים את החכמים לצרכם (ואכמ"ל), וכשנתפסים בקלקלתם, וטופחים להם על פניהם, אזי טוענים הם בצביעותם, כי החכמים כ"כ גדולה חכמתם, עד שא"א לרמותם, והדברים ידועים.

ובד"כ, אותם רמאים, הם יתירי כח וחסרי מדע, וכבר אמר רב ששת (סנהדרין ק"ה) חוצפא, מלכותא בלא תגא, וא"ר נחמן חוצפא אפי' כלפי שמיא מהני (שם), וחוצצרות התרועה גם כן בד"כ תחת ידם, או תחת משמעתם, וצעירי הצאן כששומעים רק את דעותיהם הנפסדות, הנשמעות בקול רם, בקול ובכתב, ועסוקים בידיעותיהם חדשים לבקרים, נגררים הם אחר דעות מוטעות, שמפטמים אותם לבלרים קלי הדעת, כאילו היו אלו דעת תורה, ומי יכלכל דעת לחסר דעת, ולא פעם אחת, נוכחים העם לשמוע ויכוחים סוערים בין בעלי האינטרסים השונים, כשזה אומר פלוני רימה לחכם, וזה עונה לו כי הוא רימה לחכם, ומי יודע האמת עם מי, או עם שניהם, וד"ל.

כ"ג.

גדולי ישראל הודו ופירסמו ברבים שרימו אותם

אבל מאידך, דוקא ראינו גדולי עולם, אדירי הדורות, שהודו ולא בושו בטעותם, ואדרבה, טענו לצדקתם שרימו והטעו אותם, ומעולם לא נשמע שום עוררין על מציאות זו, ומודים דרבנן היינו שבחייהו.

לא נצרכא להזכיר, בגדולי דורינו, שנתנו הסכמתם למאן דהו על ספרו, וחזרו בהם,

בטענה שהמחבר רימה אותם, (ויש דוקא שבחזרתם רימו אותם, וד"ל), או מכתב תמיכה או תעודת כשרות שנתנו, וחזרו בהם, וכהנה רבות.

אלא אפילו גדולי הדורות, הקודמים לנו מאות שנים, לא נמנעו מלהודות אם טעו או הוטעו ואף רומו במזיד, הודאה זו, לא המעיטה כי הוא זה מערכם הרם.

ולחיבת האמת, נאריך בזה מעט בע"ה, כי ממנו ניקח, שני פרשיות פולמוסיות, משנים קדמוניות.

פרשה א'

ידוע לכל צורב, הפולמוס ששרר סביב כת השבתאות שר"י, לפני כשלוש מאות שנה, בתקופתה, וגם שנים רבות לאחריה. רבים טובים וגם שלמים צידדו לכאן ולכאן, החרמת הכת והעומדים בראשה, לא הושגה בקלות. גאונים וקדושים, גדולים ועצומים, שהיו באותו הדור, כמעט כל גאוני וחכמי קושטא ואיזמיר, אשר היוו את מרכז התורה באותה תקופה, ורבים מחכמי ירושלים דאז, אשר את מימיהם שותים כל בית ישראל עד היום, טעו בתחילה אחר הש"צ שר"י, ואף התנגדו בתוקף ובחריפות, לאותם מתי מעט, הגאונים הגדולים שתהו על קנקנו במהירות יחסית, ועמדו על דרכו הנלוזה, ורדפוהו במעט כוחם.

ורק אחר זמן רב, נוכחו כל הגדולים שטעו בו, וחזרו בהם בזה אחר זה, והודו ולא בושו בזה, ולא היתה שום קושיה איך הצליחו בני אותה כת לרמותם, ומיד רדפוהו בעריהם כדת של תורה, והדברים ידועים.

וכדי להבין, עד אחר כמה שנים עוד, טעו בו גדולי ישראל, ראה בסידור החשוב "עבודת התמיד" ליוורנו תקנ"ד, להרב הקדוש רבי אלישע חביליוו זלה"ה. מה שכתב גילוי דעת בסוף סידורו, כיון שביני ביני הביא בתוך סידורו, מחבר כת הש"צ נ. חיון שר"י, ותיארו בתוארי גדולה וקדושה, ורק אחר שסיים

עריכתו וסידורו בעמל וזמן רב, בסיום הדפוס, נודע לו אמיתות הענין, וכתב את אותו "גילוי דעת" בהריפות נוראה בסוף סידורו.

וזאת, אחר כמאה שנה מזמן הש"צ שר"י.

ועיין עוד בספר קנאת ה' צבאות להרמח"ל זצ"ל, וס' מטפחת ספרים להגאון היעב"ץ ז"ל, וס' עדות לישראל, וס' שבר פושעים, וס' מלחמה לה' למת"ר"ם חגיז, וס' לוחות עדות, וס' שברי לוחות האון, וס' לחישת שרף, וס' תורת הקנאות, ועוד ספרים רבים שנכתבו אודות השבתאות והחשודים באמונתה, בעוד כמה דורות אחר מותו של הש"צ הטמא שר"י.

אך בשום אחד מהם, לא נמצא אפי' שמץ מינהו של טענה, כי כביכול איזה גדול מחמת שהוא גדול כ"כ, אזי א"א שיטעה, או שירמוהו, רעיון כזה לא עלה על דעת שום בר דעת.

ואולי, כי טענה זו עדיין לא הומצאה ע"י העסקנים דאז...

פרשה ב'

פרשה זו פחות ידועה מפרשת השבתאות, ופחות התפרסמה, אולי גם משום שאינה חמורה כמוה, אך בנושא ההטעייה לגדולי ישראל, וההצלחה לרמותם, גזירתם שוה.

והיא, אודות "המצאת" התלמוד הירושלמי על סדר קדשים. שבעצם, זייפו מן היסוד, אדם ששמו היה שלמה פרידלנדר, והתחזה בשם יהודה אלגזי, כצאצא למגורשי ספרד, וליקט והמציא את התלמוד הירושלמי ע"ם קדשים, שמעולם לא היה בידינו, וכאילו הוא מצאו באיזה כתב יד ישן נושן, ואף הוסיף לו פירוש משלו בשם חשק שלמה, ותחילה טעו אחריו רבים וגם שלמים גאונים ועצומים, ומהם אף נתנו לו את הסכמתם, להדפיס את ה"תגלית" שנפלה בחלקו לזכות את ישראל, כהמהרש"ם מבערז'אן, שגם כתב הגהות לחיבור המדומה הזה, ועוד גדולי וגאוני הונגריה ורומניה ועוד, וכן רבים וגם שלימים וגאונים גדולים, עסקו

בו, והגיהו ופלפלו בדבריו, כמו הגאון רבי משה שמעון זיוויץ – אב"ד פיטסבורג מחבר ספר משבי"ח על הירושלמי ועוד. ואף אחר שיצאו עוררין וטענו טענות קשות נגד אמיתות התגלית, אותו זייפן המציא כתבי פלסתר להגנתו, ושוב בשם בדוי, ושוב טעו בו עוד גדולים, ונתנו לו את הסכמותיהם על כתבי פלסתר שהמציא לחזק את תרמיתו.

ואף רבינו הכהן הגדול בעל החפץ חיים זצ"ל נתן לו את הסכמתו, ויש אומרים שאף התחיל להניח תפילין דר"ת, בעקבות האמינו להתגלית של הירושלמי המזויף!.

עד שקמו והתעודדו הגאונים הגדולים בעל האור שמח, ובעל האמרי אמת, ובעל הכלי חמדה ועוד, ודנו בו ופסקו אחת דינו למזויף, וגם אז, היו עדיין שדנהו לזכות, שחלקו אמיתי, ורק הוסיף עליו משלו. עד שברבות הימים, עמדו הכל על טעותם, והודו ולא בושו, כי כל כולו זיוף, מתחילתו ועד סופו. ולא היתה בזה שום פחיתות כבוד או עוררין על כך שטעו.

ועיין על כל זה באורך, בספר שאלו שלום ירושלים, להגאון רבי מאיר דן פלוצקי זצ"ל בעל הכלי חמדה ועוד.

וכתנה רבות יש, בקורות ימינו בגלויות השונות ומשונות, ע"י בספרי דברי הימים לגווניהם. ולא עלתה על דעת שום חכם, איזו סיבה שהיא, להסתיר קורות אלו, או למנוע אותם מידיעת הדורות הבאים.

בהא סלקינן, דאפשר לרמות כל אדם, קטן או גדול, יחיד או רבים, כעם ככהן, כמלך כנביא, אין יוצא מכלל זה, ודי בזה למבקש האמת.

כ"ד.

פש גבן חובת הביאור עוד, בענין שאין שמירה לצדיקים שלא תבוא תקלה על ידם.

והוא, דאם תאמר, והלא בכמה מקומות בש"ם מקשה הגמ' (יבמות צ"ט: ובכתובות כ"ח: חולין ה: ועוד) השתא ומה בהמתן של צדיקים

אין הקב"ה מביא תקלה על ידן, צדיקים עצמן לא כל שכן? דמזה נראה לכאור' שיש לחכמים איזו שמירה עליונה שלא תבוא תקלה על ידם, ואם כך הוא, בודאי שלא יהא אפשר לרמותם?

דע, כי זה אינו, ולא מחכמה שאלת על זה, דעיינ בגמ' (שבת י"ב:) בתוד"ה רבי נתן, גבי מעשה דרבי ישמעאל בן אלישע, שקרא לאור הנר וביקש להטות, ורבי נתן אומר קרא והיטה, ולא שאלה שם הגמ' ומה בהמתן של צדיקים וכו', ועמדו שם התוס' על כך, ואמרו, דלא פריך הכא, ובמכות ה: גבי יהודה בן טבאי שהרג עד זומם (שלא הוזם אלא אחד מהם), וביבמות צ"ו: גבי שנקרע ס"ת בחמתן, ומה בהמתן של צדיקים אין הקב"ה מביא תקלה ע"י וכו', ומאי שנא?

ואומר ר"ת דלא פריך הגמ' הכי אלא גבי אכילת איסור, שגנאי הוא לצדיק, ביותר. ע"כ. דהיינו, אבל גבי כל תקלה אחרת, שאינה בענין אכילת איסור, אין הקב"ה שומר עליהם שלא תבוא תקלה על ידם.

ובאמת, ביבמות צ"ט: דלא איירי באכילת איסור, וגרסינן בגמ' שאלה זו, עיי"ש בתוס' ד"ה ס"ד, שמחקו הגירסא השתא וכו', מטעם זה, דלא שייך הך פירכא אלא במקום שהחכם עצמו נכשל באכילת איסור, וכן הב"ח שם מחק זה, עיי"ש. דפשוט הוא, דבתקלה שאינה של אכילת איסור לא שייכא שמירה זו, ואין מקום לתמיהה השתא וכו', דיכולה ויכולה לבוא תקלה ע"י צדיקים, בכל ענין שאינו אכילת איסור, ואין להם שמירה מיוחדת בזה, ואף באכילת איסור, הוא דוקא שהמאכל אסור מצד עצמו, ולא מצד שהשעה אסורה, עיי"ש.

ולא זו אף זו, ויתירה מזו, דאפי' בתקלה של אכילת איסור, מסיק תוס' שם, דלא הות שייכא שמירה זו אלא בדורות הראשונים, דהיינו עד דור התנאים, ותו לא, אבל בדורות האחרונים, היינו מוזמן האמוראים ואילך לא שייך זה, דהביאו מבראשית רבא (חיי שרה פ' ס') דר' ירמיה שלח לר' זירא תאנים טבל, ור'

ירמיה סמך על ר' זירא שיתקנם, ור' זירא סמך על ר' ירמיה שכבר תיקנם, ובין כך ובין כך נאכלו התאנים בטבלם. ולכאור' קשה, דהנה אפילו באכילת איסור באה תקלה ע"י הצדיקים? ומסיק שם כמדורש לתרין התמיהה, הא קאמר עלה רבי אבא בר זמנא, אם הראשונים כמלאכים אנו בני אדם, ואם הם בני אדם אנו כחמורים, ולא כחמורו של רבי פנחס בן יאיר, (אלא כשאר חמורים, שם קי"ב:) ע"כ. ובמדורש שם מוסיף, דהרי חמורו של ר' פנחס בן יאיר לא אכל שעורים בטבלם, ואנו אכלנו תאנים הטבולים, ע"כ. ומבהיל הרעיון.

הרי שאין עוד השמירה שהיתה לצדיקים, שלא תבוא תקלה על ידם, ואפי' באכילת איסור. ואלמלא נכתבו הדברים מפיהם במדרש, אין הפה יכול לאמרו, ואין האוזן יכולה לסובלו.

ומי הוא זה ערב לבו לבוא היום, אחריהם מאות ואלפי שנים, שאינו אפילו כחמור בן בנו של חמור קל מן השוק, לגבי חמורו של ר' פנחס בן יאיר, ויבטח ברוב אושרו ויעוז בהוותו לומר, שמור הוא שלא תבוא תקלה על ידו, בין באכילת איסור, ובין בשאר תקלות, ה"י.

כ"ה.

וכי תאמר בלבבך, לפי כל הנ"ל, איכה נדע את הדבר אשר דיברו החכם בלא שרימו אותו?

ומנ"ל א"כ בכל הוראה שיצתה מפי החכם או הבי"ד שלא רימו אותם ח"ו?

לזאת, כבר הקדמנו בתחילת דברינו כי כל עוד ההוראה היא באיסור והיתר וכדו' באופן שאין סיבה למאן דהוא להטות דעת החכם, כי אז ודאי חובה גמורה לשמוע בקולו בלתי שום פיקפוק.

וכן לענין שנידון בבי"ד במעמד שני הצדדים, אין שאלה.

ואכן, בענין המנגד לצד אחר, ולא נשמעו טענותיו, וכשיש רגלים לדבר שרימו את החכם או הבי"ד, וכפי שנתבאר לעיל באריכות שיש ויש מציאות כזו, קושטא קאי, ולמיחש מיהא בעי, שלא לעשות עפ"י הוראה זו, עד יגישו כל הצדדים טענותיהם לפני החכם כדינה של תורה.

וכפי שהקדמנו בריש מילין, ונפרט ביתר ביאור להלן.

לסיכום:

(א) פשוט וברור, שאפשר לרמות כל אדם, ואפי' לגדול בתורה, בין לחכם אחד, ובין לכמה חכמים, ובין לבית דין, יהיו איזה גדולים שיהיו בתורה ובמעשים.

(ב) גם לגדולים ועצומים בתורה ובקדושה ובחסידות, ואפי' לבעלי רוה"ק, חכם יחיד או בי"ד, אין עליהם שמירה משמים שלא תבוא תקלה על ידם, בין תקלת אכילת איסור, ובין שאר תקלה, אלא הכל בידם ובדעתם, ובבחירתם בין טוב לרע בלי נגיעה, דמי לנו גדול מן התנאים, ומן האמוראים שבאו אחריהם, ואמרו אם הם כמלאכים וכו', אחר שבאה תקלה על ידם.

(ג) ברור הדבר, שיש כח גדול בפיקחותו של החכם, או הבי"ד, עד כמה יהא נקל לרמותם, או יהא קשה יותר, ולא כל אפי"א שוין, אך אין מי שהוא בגדר שא"א לרמותו.

(ד) לא נצרכה לומר, דבדברים שבין אדם לחברו, אם זה בין יחידים, או בין רבים, אין שום היתר לשמוע צד אחד שלא

בפני הצד השני, כי צדיק הראשון בריבו, ואם כבר שמע צד אחד לבדו, ה"ז פסול עוד לדבר זה, וז"פ, כמבואר בש"ס ובחו"מ.

(ה) גם בענייני הכלל, בכל ענין שיש חשש נגיעה לצד א' שבא לעורר לפני החכם או הבי"ד, ודאי שעל החכם או הבי"ד לעשות כל שביכולתם, לחקור אחר האמת מכל הנוגעים בדבר, ולברר ולחפש אחריהם. ולכתחילה, גם בענייני הכלל, עליהם לשמוע רק זה בפני זה, כדינים שבין אדם לחבירו, ולכה"פ לטרוח ולשמוע כל הצדדים, אפי' בזה אחר זה, טרם יוציאו הוראה מוחלטת מתחת ידם.

(ו) בודאי ובודאי שגם בענייני הכלל, אין לקבל דברי צד אחד כאמת מוחלטת, אפי' מנאמן ביתם, עד שמוע דברי צד שכנגד, ולמיחש מיהא בעי, אולי יש לו איזו נגיעה להטות לב החכם לצד אחד, וחובה לבקש ולחפש אחר צד שכנגד, ולשומעו כל צורכו, דומיא דשמוע בין אחיכם, כי היכי דלא ליתן פתח לבעל ענין לרמותם.

(ז) פשוט וברור, שבדינים שבין אדם לחברו, אחר שעמדו לדין, ושמעו הבי"ד או הבורר, טענות ב' הצדדים כל צורכם, וחקרו ודרשו כדת וכדין, ופסקו הדין, חובתם של בעלי הדין, לקבל עליהם הכרעת בית הדין לטב ולמוטב, ויהיו זכאים שקיבלו עליהם את הדין. ואין בכל אלו וכיוצא בהם, לגרוע בכי הוא זה, מחובתם של בעלי הדין לקבל עליהם דין תורה.

(ח) כן פשוט וברור, כי חובה קדושה מוטלת על היחיד ועל הציבור לשמוע ולציית

בלא שום פיקפוק, לכל הוראה היוצאת מפני רבותיהם או מרא דאתריהו, בכל מילי דאיסור והיתר, גדרות וסייגים, תקנות השעה, וכל הוראה כללית בכל ענין שאין בו דו"ד בין בעלי אינטרסים שונים, כך, שאין בהוראה זו צידוד לצד מסוים.

ובודאי שיש לקבל הוראתם כנתינתה מסיני, ופשוט שאין לעורר חשש בכדי, שמא מאן דהוא רימה את הרבנים.

(ט) מאידך, בענין שכן שנוי במחלוקת בין בעלי אינטרסים שונים, כגון נתינת כשרות למוצר או מפעל מסוים, או למנות אדם מסוים לתפקיד פלוני, או להסירו מתפקיד וכדו', ובכל ענייני הכלל, (כמובן, שלא בדינים שבין אדם לחבירו, שנתבררו בבית דין, או חכם בורה, עם כל הצדדים כנ"ל), ויודעים

בעליל, שהוראה זו יצאה מתחת יד החכמים, עקב מידע מוטעה שהטעה אותם מאן דהו, שיש לו נגיעה גדולה או קטנה בדבר, ובפרט אם ברור הדבר, שמסר לפניהם פרטים מסוימים דוקא, והסתיר מהם פרטים אחרים חשובים, מפני שאינם תואמים לנגיעה שלו, וכ"ש וק"ו כשידוע בעליל שכיחש להם. בודאי שעליהם ליידע את הרב או הרבנים בכל הפרטים שהוסתרו מהם, ויפה שעה אחת קודם, למצוא כל דרך להודיעם, כדי שלא תצא תקלה מתחת ידם.

וכל עוד שלא הודיעו לרב או לרבנים את כל הפרטים שחסרו מידיעתם, בודאי שאין לסמוך על הוראה זו, ולא לעשות על פיה.

וה' יתברך ישמרנו משגיאות ולא תבוא שום תקלה ע"י שום בר ישראל.

במקום חתום שמי, והקורא יעסוק בשל מי ולמי,
והדברים יצאו מבטן מי, הנחתי בלא נודע למי,
מה גם כי אין כאן חידוש עלומי, רק לקוטי בתר לקוטי עלו לשלמי,
והתוה"ק מראש מקדמי, מונחת בקרן זוית לכל עמי,
לפני הקורא הנבון בין יתבונן, דבר דבור על אופן,
בתוכן הכתובים על לאו ועל הן הן, ולא ממי הן,
ומלאה הארץ דעה את ה' אמן.

